

HANNA STRAUS

Charakterystyka niektórych gatunków i odmian z kolekcji rodzaju *Ribes* L. w Arboretum Kórnickim

Celem niniejszej pracy jest charakterystyka kolekcji rodzaju *Ribes* w Arboretum Kórnickim oraz prześledzenie jej powiązań z bogatymi zbiorami prof. Edwarda Janczewskiego w Krakowie. Janczewski bowiem pierwszy w historii zajął się opracowaniem gatunków i odmian rodzaju *Ribes* z całego świata oraz ich podziałem systematycznym opartym na istotnych i licznych cechach liści, kwiatów czy owoców. Poprzednicy jego, jak Berlandier (1826 i 1827), Thory (1829), Spach (1835), stworzyli systemy oparte tylko na niektórych cechach morfologicznych. Również nie uwzględniały one zupełnie gatunków północno- i południowoamerykańskich lub uwzględniały je w małym stopniu.

Tak więc Thory opisane gatunki dzieli na trzy grupy: 1) krzewy bez kolców o kwiatach i owocach w gronach (*R. rubrum*, *R. petraeum*, *R. procambens*, *R. alpinum*, *R. aureum* i inne); 2) krzewy kolczaste o gronach noszących wiele kwiatów i owoców (*R. diacanthum*, *R. saxatile*); 3) krzewy kolczaste o gronach noszących mało kwiatów i owoców (*R. uva-crispa*, *R. hirtellum*). Opisy poszczególnych gatunków były jednak krótkie i niewystarczające.

Berlandier natomiast dzieli rodzaj na cztery sekcje, które omawia również nader krótko. Podaje on poza tym jedynie listę 53 gatunków.

W 1907 r. Janczewski wydał „Monographie des Groseilliers”, a do 1916 r. publikował do niej uzupełnienia. Opierając się przy opisach najczęściej na żywych roślinach, a tylko w ostateczności na materiałach zielnikowych, opracował bardzo szczegółowo 133 gatunki z całego obszaru zasięgu tego rodzaju oraz 19 mieszańców w obrębie rodzaju *Ribes*, dzieląc go na 6 podrodzajów i 15 sekcji. Jako główne cechy diagnostyczne Janczewski przyjął występowanie lub brak kolców, szczegółową budowę kwiatów, kwiatostanów i owoców oraz kształt, omszenie i gruczołowatość liści. Do opisów poszczególnych gatunków zawartych w tej monografii dochodzą dokładne charakterystyki rodzaju, podrodzajów i sekcji, uwzględniające również rozmieszczenie geograficzne. W dowód uznania zasług Janczewskiego jako monografa rodzaju *Ribes* nadano mu medal im. de Candolle'a.

Jako materiał doświadczalny Janczewski zgromadził w Krakowie tak w Ogrodzie Botanicznym, jak i w ogrodzie przy Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego wielką ilość gatunków porzeczek i agrestów. Znajdowały się tam również mieszańce przez niego wyhodowane. W okresie II wojny światowej oraz po wojnie, w czasie rozbudowy Wydziału Rolniczego, uległa niestety zniszczeniu większa część kolekcji. Staraniem jednak Antoniego Wróblewskiego, dawnego ucznia i współpracownika Janczewskiego, a do pewnego stopnia i kontynuatora jego pracy nad rodzajem *Ribes*, dosyć dużo, bo około 70 krzewów, zostało rozmnożonych w Kórniku. Wróblewski zgromadził w Arboretum Kórnickim w okresie od 1926—1939 roku ponad 100 gatunków i odmian tego rodzaju. Zostały one sprowadzone z Krakowa i innych ośrodków botanicznych. Zajmował się on również selekcją nowych odmian (*R. alpinum* 'Verno-aureum', *R. alpinum* 'Podolicum' czy *R. rotundifolium* 'Purpureum').

Po wojnie, od roku 1945, stale powiększano kolekcję kórnicką. Wiele przyczyn, o których piszę poniżej, złożyło się na to, że mimo sprowadzania dużej ilości krzewów nie jest ona zbyt bogata. W najbliższej przyszłości przewidziane jest rozmnożenie i założenie nowej kolekcji na terenie bardziej do tego przystosowanym.

*

Od 1963 r. czyni się w zakładzie przygotowania do opracowania bibliografii rodzaju *Ribes* L. Obejmie ona okres 40-letni — od 1918 r., czyli od śmierci Edwarda Janczewskiego, do 1958 r.

Kolekcja rodzaju *Ribes* L. w Arboretum Kórnickim nie jest zgrupowana w jednym miejscu. Stara część kolekcji powstała staraniem Wróblewskiego, poza nielicznymi wyjątkami, znajduje się na powierzchni sekcji III i XII¹. Na sekcji III dosadzono w późniejszych okresach wiele porzeczek i agrestów. Prawie wszystkie jednak, a specjalnie młodsze krzewy, są tu skazane na powolne wyginiecie. Niekorzystne bowiem warunki glebowe i wodne źle wpływają na ich wzrost. Natomiast wszystkie porzeczkę na sekcji XII rosną bardzo dobrze. Nową część kolekcji umieszczono na sekcjach XVII, XVIII i XXI. Sekcje te leżą blisko siebie i wszystkie krzewy tam rosnące są narażone na coroczną suszę, a na sekcji XXI dodatkowo jeszcze cierpią od mrozów, gdyż są posadzone w obrębie zmrozowiska. Jak widać z powyższych danych, kolekcja rodzaju *Ribes* jest wyjątkowo niekorzystnie umiejscowiona.

Poniżej podano wykaz gatunków i odmian rodzaju *Ribes* L., których przedstawicieli posiadamy w naszym Arboretum. W dalszej części pracy omówiono wyniki ich introdukcji w Kórniku, wybierając w pierwszym rzędzie gatunki sprowadzone z kolekcji Janczewskiego oraz gatunki i odmiany w Polsce rzadziej spotykane.

¹ Plan Arboretum z podziałem na sekcje znajduje się na str. 72.

Wykaz gatunków i odmian rodzaju *Ribes* L. reprezentowanych w kolekcji
Arboretum Kórnickiego

Tabela 1

Gatunek i odmiana	Pochodzenie	Nr inw.	Sekcja, ilość egzemplarzy	Sprowadzony	Uwagi
1. <i>R. aciculare</i> Smith.	Azja (Syberia)	10465	XVIII-4	O. B. Tomsk 1957 r. z natur. stan. Syberia	
2. <i>R. alpestre</i> Dcne	Azja (Chiny, Himalaje, Afganistan)	1181 11001	III-4 XVII-5	O. B. Kraków 1928 r. O. B. Berlin—Dahlem 1960 r.	
3. <i>R. alpinum</i> L.	Europa	621	III-1, VII-7, XII-2	Szkoła Leśna Lwów 1929 r.	
„ „ „	„	4646	III-1, XII-2	O. B. Leningrad 1927 r.	
„ „ „	„	5703	XII-4	z natur. stan. Krynica 1932 r.	
„ „ „	„	—	XII-4	—	
4. <i>R. alpinum</i> 'Punilum'	—	1147	III-1	Wilczyński, Podole	
5. <i>R. alpinum</i> 'Podolicum'	—	538	VII-4	Brunicki, Podhorce 1921 r.	
6. <i>R. alpinum</i> 'Verno-aureum'	—	4729	III-1, XXI-12	szkółki kórnickie	siewka z nr inw. 4646
7. <i>R. americanum</i> Mill.	Ameryka Płn. (Stany Zjedn. Kanada, Meksyk)	9812	XXI-2	Liceum Leśne w Brynku 1950 r.	
„ „ „	„ „	10702	III-4	O. B. Szeged 1960 r.	
8. <i>R. appendiculatum</i> Kryl.*	Azja (Syberia wsch., Arktyka)	9781	XXI-1	O. B. Kew 1950 r.	wycięty w 1963 r
9. <i>R. aureum</i> Pursh	Ameryka Płn.	4229	XII-1	O. B. Poznań 1927 r.	

* Obecnie brak w kolekcji, lecz jest rozmnożona w szkołkach.

Tabela 1 c.d.

10. <i>R. bracteosum</i> Dougl.	Ameryka Płn.	10089	XVII-2	O. B. Waszyngton 1953 r.	
11. <i>R. burejense</i> Fr. Schmidt	Azja (Korea, Mandżuria, Mongolia)	10219	III-1	O. B. Poznań 1952 r.	
12. <i>R. callibotrys</i>	nieznane	9903	XVIII-1	O. B. Kew 1951 r.	
„ „	„	9800	XXI-3	O. B. Kew 1950 r.	
13. <i>R. carpaticum</i> Kit.	Europa (Karpaty)	11098	XVII-3	O. B. Lwów 1961 r.	
14. <i>R. Carrierei</i> Schn.*	(<i>R. glutinosum albidum</i> ♀ × <i>nigrum</i> ♂)	1182	III-5	O. B. Kraków 1929 r.	z kolekcji Janczewskiego
15. <i>R. coeleste</i> Jancz.	Azja (Chiny)	4565	XXI-1	O. B. Kew 1927 r.	
16. <i>R. Culverwelli</i> Mac Farlane	(<i>R. nigrum</i> ♂ × <i>grossul.</i> ♀, <i>R. grossul.</i> ♂ × <i>nigrum</i> ♀)	1187	III-3	O. B. Kraków 1928 r.	z kolekcji Janczewskiego
17. <i>R. cynosbati</i> L.	Ameryka Płn.	9816	XXI-2	Liceum Leśne w Brynku 1950 r.	
„ „ „	„ „	10192	III-3	O. B. Berlin—Dahlem 1954 r.	
18. <i>R. diacanthum</i> Pall.	Azja (Syberia)	4112	XXI-7	O. B. Kraków 1927 r.	z kolekcji Janczewskiego
„ „ „	„ „	5493	III-1, XII-6	O. B. Leningrad 1932 r.	
19. <i>R. divaricatum</i> Dougl.	Ameryka Płn.	5565	III-1	O. B. Göteborg 1932 r.	
„ „ „	„ „	6413	III-1	O. B. Genewa 1934 r.	
„ „ „	„ „	9313	XXI-2	Liceum Leśne w Brynku 1950 r.	sprowadzono jako <i>R. niveum</i> Lind.
„ „ „	„ „	9900	XXI-3	O. B. Uppsala 1951 r.	
„ „ „	„ „	9902	XXI-1	O. B. Uppsala 1951 r.	

* Obecnie brak w kolekcji, lecz jest rozmnożona w szklówkach.

Tabela 1 c.d.

Gatunek i odmiana	Pochodzenie	Nr inw.	Sekcja, ilość egzemplarzy	Sprowadzony	Uwagi
20. <i>R. fasciculatum</i> Sieb. et Zucc.	Azja (Japonia, Korea, Chiny)	2492	XII-1, XVIII-1	Arbor. des Barres 1931 r.	
„ „ „ „ „	„ „ „ „	10699	III-1	Arbor. Kobe 1958 r.	
„ „ „ „ „	„ „ „ „	10705	III-1	O. B. Graz 1960 r.	
21. <i>R. fasciculatum</i> v. <i>chinense</i> Maxim.	Azja (Chiny)	11000	XXXI-1	O. B. Berlin—Dahlem 1960 r.	
22. <i>R. fasciculatum</i> v. <i>jap.</i> ♂ Jancz.	Azja (Japonia, Korea)	10485	XVIII-3	Experiment Forest Station Kyoto 1956 r.	
„ „ „ „ ♀ „		10514	XVIII-3	Arbor. Kobe 1957	
23. <i>R. × fuscescens</i> Jancz.	(<i>R. bracteosum</i> × <i>nigrum</i>)	1178	III-1	O. B. Kraków 1928 r.	z kolekcji
„ „ „		4082	III-1	O. B. Kraków 1927 r.	Janczewskiego
24. <i>R. Gordonianum</i> Lem.*	(<i>R. argenteum</i> ♀ × <i>azureum</i> ♂)	2555	XII-1	Hesse-Weener 1925 r.	wycięty w 1939 r.
25. <i>R. grossularia</i> L.	Europa, Afryka	151	IX-1	w Arboretum przed 1926 r.	
26. <i>R. hirtellum</i> Michx.*	Ameryka Płn.	9901	XXI-1	Arbor. Ottawa 1951 r.	
27. <i>R. hispidulum</i> Pojark.	Europa, Azja	10383	III-3	O. B. Leningrad 1956 r.	
28. <i>R. × holosericeum</i> Otto et Dietr.	<i>R. rubrum</i> × <i>petraeum</i> v. <i>caucasicum</i>	9894	XVIII-3 XXXVII-3	O. B. Göteborg 1951 r.	
29. <i>R. × innominatum</i> Jancz.	(<i>R. divaric.</i> × <i>grossularia</i>)	1175	III-2	O. B. Kraków 1928 r.	z kolekcji Janczewskiego jako nr 36

* Obecnie brak w kolekcji, lecz jest rozmnożona w szkółkach.

Tabela 1 c.d.

30. <i>R. ×innominatum</i> 'Pubescens'	nieznane	4114	III-1	O. B. Kraków 1927 r.	
31. <i>R. irriguum</i> Dougl.	Ameryka Płn.	1371	XXI-1	O. B. Uppsala 1951 r.	
32. <i>R. Janczewskii</i> Pojark.	Azja (Pamir, Altaj, Tiań- -Szań)	10609	XVII-7	O. B. Horog 1959 r.	
„ „ „	„ „	10725	XVII-11	O. B. Stalinabad 1960 r.	
33. <i>R. lacustre</i> Poir.	Ameryka Płn.	10393	III-2	O. B. Toronto 1956 r.	
„ „ „	Azja (Sachalin, Mandzuria)	10399	III-3, XXI-2	O. B. Montreal 1956 r.	
„ „ „		10580	XVII-2	Arbor. Wageningen 1957 r.	
34. <i>R. leptanthum</i> Gray	Ameryka Płn.	10144	XVIII-1	O. B. Uppsala 1951 r.	
35. <i>R. Lobbii</i> Gray*	Ameryka Płn.	10087	XVII-1	O. B. Edinburg 1953 r.	
36. <i>R. longeracemosum</i> Franch.	Azja (Chiny, Tybet)	1168	XII-1	O. B. Kraków 1932 r.	z kolekcji Janczewskiego
37. <i>R. malvaceum</i> Sm.	Ameryka Płn.	10516	XVIII-1	Inst. Mylnfield Scottish Hort. Research 1957 r.	
38. <i>R. nigrum</i> L.	Europa, Azja	10610	XVII-3	O. B. Jakuck 1958 r.	
39. <i>R. nigrum</i> v. <i>europaicum</i> Jancz.	Europa, Azja	4086	III-1	O. B. Kraków 1927 r.	z kolekcji
„ „ „ „	„ „	10512	XVII-5	O. B. Kraków 1958 r.	Janczewskiego
40. <i>R. nigrum</i> 'Pauciflorum'	Azja, Syberia	10750	XXI-1	O. B. Kraków 1958 r.	z kolekcji Janczewskiego

* Obecnie brak w kolekcji, lecz jest rozmnożona w szkołkach.

Tabela 1 c.d.

Gatunek i odmiana	Pochodzenie	Nr inw.	Sekcja, ilość egzemplarzy	Sprowadzony	Uwagi
41. <i>R. nigrum</i> v. <i>sibiricum</i> E. Wolf	Azja, Syberia	10462	XVII-9	O. B. Arcto-Alpinus (ZSRR) 1956 r.	
42. <i>R. nigrum</i> 'Variegatum'		1189	III-1	O. B. Kraków 1928 r.	z kolekcji Janczewskiego
43. <i>R. niveum</i> Lindl.	Ameryka Płn.	1155	XII-1, XVIII-1	O. B. Kraków 1928 r.	z kolekcji Janczewskiego
44. <i>R. odoratum</i> Wendl.	Ameryka Płn.	3803	III-1	Arboretum Arnolda 1926 r.	
„ „ „	„ „	9899	XVIII-3	O. B. Kew 1951 r.	
„ „ „	„ „	9951	XVIII-3	O. B. Kew 1952 r.	
45. <i>R. odoratum</i> 'Praecox'	—	1018	XVIII-1	O. B. Kew 1951 r.	
46. <i>R. orientale</i> 'Genuinum'	Azja (Kaukaz)	1176	III-1	O. B. Kraków 1928 r.	z kolekcji Janczewskiego
47. <i>R. pallidum</i> Otto	(<i>R. rubrum</i> × <i>petraeum bullatum</i>)	9895	XVIII-2	O. B. Uppsala 1951 r.	
48. <i>R. petraeum altissimum</i> Jancz.	Azja, Syberia	1160	III-1	O. B. Kraków 1928 r.	z kolekcji Janczewskiego
49. <i>R. petraeum biebersteinii</i> Schn.	Azja (Kaukaz, M. Azja)	1163	III-1	O. B. Kraków 1928 r.	z kolekcji Janczewskiego
50. <i>R. petraeum caucasicum</i> Jancz.	Azja (Kaukaz, M. Azja)	2552	III-1	O. B. Lund 1925 r.	

Tabela 1 c.d.

51. <i>R. prostratum</i> L'Herit	Ameryka Pn.	10840	XXXII-3 XXXIII-1	brak danych	
52. <i>R. rotundifolium</i> 'Purpureum'	—	4686	III-1	O. B. Kew 1927 r.	
53. <i>R. rubrum</i> 'Scandicum'	Europa (ZSRR)	1190	III-1	O. B. Kraków 1928 r.	z kolekcji Janczewskiego
„ „ „	„ „	1165	III-1	O. B. Kraków 1928 r.	
54. <i>R. sanguineum</i> Pursh.	Ameryka Pn.	9890	XVIII-2	O. B. Utrecht 1951 r.	
„ „ „	„ „	9889	XVIII-2	O. B. Caen 1951 r.	
„ „ „	„ „	9879	XXXVII-9	Szkółki w Nekli 1953 r.	
55. <i>R. sanguineum</i> 'Atrorubens'	—	9814	XXI-1	Liceum Leśne w Brynku 1950 r.	
„ „ „	—	9811	XXI-1, XVIII-3	Liceum Leśne w Brynku 1950 r.	
„ „ „	—	10731	XXXVII-1	O. B. Vancouver 1960 r.	
56. <i>R. sanguineum</i> 'Carneum'	—	10513	XVIII-3	O. B. Kraków 1958 r.	z kolekcji Janczewskiego
„ „ „	—	9987	XVIII-2	Arbor. Wageningen 1952 r.	
„ „ „	—	9888	III-4	Arbor. Wageningen 1952 r.	
57. <i>R. sativum</i> Syme	Europa	11004	XVII-6	O. B. Szeged 1960 r.	
58. <i>R. × utile</i> Jancz.	<i>R. cynosbati</i> × <i>grossul.</i> α vulg.	1180	III-1	Kórnik 1926 r.	
59. <i>R. Warszewiczii</i> Jancz.	Azja (Syberia)	1191	III-1	O. B. Kraków 1928 r.	z kolekcji Janczewskiego
„ „ „	„ „	9896	XVIII-1	O. B. Kew 1951 r.	
„ „ „	„ „	10225	XXI-1	O. B. Stockholm 1951 r.	

R. aciculare Sm. Są to małe (około 75 cm) krzewy wyrosłe z nasion zebranych z naturalnego stanowiska na Syberii. Zostały one sprowadzone w 1957 r. z Ogrodu Botanicznego w Tomsku. Do Arboretum wysadzono je w jesieni 1960 r. na sekcję XVIII (nr inw. 10465)². Agrest ten dosyć ucierpiał w zimie 1962/63 r. oraz w czasie późniejszych suszy. Obecnie z 13 egzemplarzy pozostały jedynie 4. Wszystkie nasze krzewy corocznie kwitły, jednak dotychczas nie zawiązały owoców. Agrest ten występuje w Azji na obszarach Syberii, Mongolii oraz w Azji Środkowej. Do uprawy został wprowadzony w 1903 r.

R. americanum Mill. W Arboretum posiadamy 6 egzemplarzy tej porzeczki. W 1950 r. sprowadzono siewki z Liceum Leśnego w Brynku (nr inw. 9812) oraz w 1960 r. nasiona z Ogrodu Botanicznego w Szeged (nr inw. 10702). Są to krzewy dosyć duże (do 1,5 m), rzadko ugałęzione, o bladzielonym zabarwieniu liści na wiosnę i w lecie, a w jesieni przebarwiają się pięknie na czerwono. Kwitną, lecz nie owocują. *R. americanum* Mill. pochodzi z Ameryki Północnej — występuje w Stanach Zjednoczonych, w Kanadzie i w Meksyku. Introdukowana została już w 1727 r.

R. alpinum 'Verno-aureum' jest to siewka (nr inw. 4729) z nr inw. 4646. Na wiosnę liście rzeczywiście mają bardzo żółtą barwę, poza tym nie różni się niczym od *R. alpinum* L. Kwitła corocznie niezbyt obficie i nigdy nie owocowała. W Arboretum na sekcji III mamy jeden duży, okazały krzew o lekko zwisających pędach oraz grupę złożoną z 12 krzewów na sekcji XXI.

R. bracteosum Dougl. W 1953 r. otrzymaliśmy z Ogrodu Botanicznego w Waszyngtonie nasiona północnoamerykańskiej, nadzwyczaj efektownej porzeczki. Jej duże, ostro klapowane liście o żywozielonym kolorze w połączeniu ze stojącymi, wyprostowanymi (do 15 cm długości) gronami wyglądają nader oryginalnie. W Arboretum posiadamy 2 krzewy z tego gatunku rosnące na sekcji XVII (nr inw. 10089).

R. callibotrys. W dostępnej literaturze nie znaleziono żadnej wzmianki na temat tej porzeczki. Przesyłając nasiona (nr inw. 9800 oraz 9903) z Ogrodu Botanicznego w Kew, nie podano autora *R. callibotrys*. Trudno w tej chwili powiedzieć, czy jest nim Wender czy Wendland (Index Kewensis). U nas w Arboretum rosną 4 krzewy (prawie 2-metrowe). Wszystkie kwitną, jednak nie owocują.

R. × Carrierei Schn. (*R. glutinosum albidum* ♀ × *R. nigrum* ♂). Porzeczka ta o różowych, dużych gronach kwiatowych została sprowadzona w 1928 r. z kolekcji Janczewskiego (nr inw. 1182). Kwitnie obficie, lecz tylko jeden z 5 egzemplarzy owocował w 1960 r. Ucierpiała dosyć silnie w czasie zimy 1962/63 r., lecz w tej chwili uszkodzenia te są prawie niewidoczne. Krzewy są dosyć duże (do 2 m), rzadko ugałęzione.

² Numer inwentarza drzew i krzewów Arboretum Kórnickiego.

R. Carrierei jest według Janczewskiego przypadkowym mieszańcem znalezionym u Billarda w Fontenay-aux-Roses wśród siewek *R. glutinosum albidum*. Około 1867 r. Schneider nazwał tego mieszańca *R. Carrierei*.

♂ *R. coeleste* Jancz. Sprowadzony w 1927 r. z Ogrodu Botanicznego w Kew, piękny, duży (około 2 m wysokości) krzew o pędach rozkładających się nieco horyzontalnie i liściach rozwijających się nadzwyczaj

Fot. K. Jakusz

Ribes bracteosum Dougl. (nr inw. 10089)

wcześnie (luty). Grona kwiatowe stojące, czerwonawe, widoczne z daleka. Nasz jedyny egzemplarz (nr inw. 4565) jest osobnikiem męskim. Porzeczka ta pochodzi z Azji Centralnej i została opisana przez Janczewskiego w 1906 r.

R. fasciculatum Sieb. et Zucc. W Arboretum posiadamy 4 krzewy z tego gatunku. Dwa egzemplarze (sekcja XII i XVIII) ze sprowadzonych w 1931 r. z Arboretum des Barres mają nr inw. 2492). Z Japonii, z Arbore-

tum w Kobe, sprowadzono nasiona w 1958 r. (nr inw. 10699), a z Ogrodu Botanicznego w Grazu w 1960 r. zrazy (nr inw. 10705). Wszystkie krzewy są niezbyt wysokie (około 1 m), o pędach raczej rozkładających się, a liściach częściowo zimozielonych. W czasie zimy 1962/63 r. (dotyczy tylko nr inw. 2492) krzewy zostały silnie uszkodzone i jedynie słabo odbiły. Dwa pozostałe egzemplarze, wysadzone w Arboretum w jesieni 1961 r. zimę tę przetrwały bez specjalnych uszkodzeń, dotychczas jednak nie zakwitły.

♂ *R. fasciculatum* var. *chinense* Maxim. Jedyne egzemplarz rosnący w Arboretum został wysadzony na sekcję XXXI w jesieni 1963 r. Nasiona tej odmiany dostaliśmy z Ogrodu Botanicznego w Berlin-Dahlem w 1960 r. (nr inw. 11000). Jest to osobnik męski, który w 1964 r. kwitł bardzo obficie.

♀ ♂ *R. fasciculatum* var. *japonicum* Jancz. Z nasion sprowadzonych w 1958 r. z Experiment Forest Station Kyoto (nr inw. 10485) wyrosły krzewy, które są egzemplarzami męskimi, a z nasion z Arboretum w Kobe (nr inw. 10514) otrzymaliśmy 3 krzewy żeńskie, nadzwyczaj obficie owocujące. W czasie ostrych zim krzewy tej odmiany zostały uszkodzone przez mrozy w znacznie mniejszym stopniu niż *R. fasciculatum* Sieb. et Zucc. Gatunek ten jak i jego odmiany pochodzą z Azji (Chin, Japonii i Korei).

R. × fuscescens Jancz. (*R. bracteosum* × *R. nigrum*). Mieszaniec ten wywodzi się ze Szkocji z Old Aberdeen od C. G. Burnetta. Powstał od prawdopodobnie w 1905 r. Nasze 2 egzemplarze po sprowadzeniu z Krakowa w 1927 i 1928 r. zostały umieszczone na sekcji III. Zaznaczają się jednak między nimi duże różnice. Krzew noszący nr inw. 4082 jest krzewem dość rzadko ugałęzionym, lecz zdrowym, kwitnącym corocznie (nie owocuje), gdy drugi z nich (nr inw. 1179) z nieznanymi bliżej przyczynami usechł prawie całkowicie.

R. × innominatum Jancz. (*R. divaricatum* × *R. grossularia*). Jest to mieszaniec będący w uprawie od 1906 r. Bardzo podobny do *R. divaricatum* Dougl., ma tylko silniej omszone liście. W Arboretum posiadamy 2 duże, gęste krzewy (nr inw. 1175) kwitnące i owocujące. Zostały one sprowadzone z Krakowa w 1928 r. jako *Ribes* sp. nr 36 i w 1962 r. oznaczone jako *R. innominatum* Jancz.

R. × innominatum 'Pubescens' — jedynie bardzo silne omszenie liści odróżnia go od *R. innominatum* Jancz., poza tym jest z nim identyczny. Sprowadzony w 1927 r. z kolekcji Janczewskiego, ma nr inw. 4114. Jest to bujnie rosnący krzew, kwitnący i słabo owocujący.

R. Janczewskii Pojark. A. P o j a r k o w a w 1929 r. dla uczczenia zasług Janczewskiego jako badacza rodzaju *Ribes* nazwała jego imieniem wysokogórską azjatycką porzeczkę. Występuje ona w górach Pamiru i Tiań-Szań, gdzie w dolinach rzek często dochodzi do 3000 m n.p.m. W Arboretum wszystkie krzewy *R. Janczewskii* niestety giną w okresach suszy. Obecnie z 18 dosyć dużych i ładnych krzewów zostało jedynie 7 na wpół uschniętych i ledwo odbijających. Nasiona, z których wyrosły nasze egzemplarze,

zostały sprowadzone w 1959 r. z Ogrodu Botanicznego Horog w Tadżyckiej SSR (nr inw. 10609) oraz w 1960 r. z Ogrodu Botanicznego w Duszanbe (nr inw. 10725).

R. Lobbia A. Gray. Dwa krzewy z tego mało znanego, lecz prawdopodobnie najpiękniejszego agrestu wysadzone z Arboretum zginęły w 1961 r. Upřednio jednak zostały rozmnożone, tak że w szkółkach posiadamy kilka krzewów tego gatunku. *R. Lobbia* pochodzi z Ameryki Północnej z gór wybrzeża Pacyfiku. Introdukowany około 1852 r.

Fot. K. Jakusz

Ribes Lobbia A. Gray (nr inw. 10087)

R. longeracemosum Franch. Jest to jedna z najpiękniejszych i najbardziej oryginalnych porzeczek. Charakterystyczne długie grona kwiatowe osiągają nawet 40 cm długości. Pochodzi z Chin i Tybetu; występuje na dużych wysokościach — 3000—4500 m npm. Introdukowana w 1903 r. przez Wilsona. Nasz jedyny egzemplarz sprowadzony został z kolekcji

Janczewskiego i wysadzony na sekcji XII. Jest to bardzo wysoki (4 m) i szeroki krzew, u nas niestety nigdy nie owocujący.

R. nigrum var. *europaeum* Jancz. Z krzewów sprowadzonych z Krakowa w 1927 r. (nr inw. 4086) pozostał tylko jeden rosnący na sekcji III. W 1958 r. również z Krakowa dostaliśmy sadzonki (nr inw. 10512). Obec-

Fot. K. Jakusz

Ribes longercemosum Franch.

nie posiadamy z nich 6 egzemplarzy wysadzonych na XVII sekcji. Wszystkie krzewy kwitną, lecz żaden jeszcze nie owocował. Porzeczka ta pochodzi z Europy.

R. nigrum 'Variegatum'. Mały (około 1,5 m wysokości) krzew różni się od *R. nigrum* L. tylko jaśniejszymi plamami na liściach. Kwitnie, lecz

Fot. K. Jakusz

Ribes longiracemosum Franch. w Arboretum Kórnickim (nr inw. 1168)

nie owocuje. W 1928 r. został sprowadzony z Krakowa (nr inw. 1181) i wysadzony na sekcji III.

R. orientale 'Genuinum'. Krzew w 1928 r. sprowadzony z kolekcji Janczewskiego (nr inw. 1176), charakterystyczny przez nadzwyczaj wczesne rozwijanie liści, najczęściej w jesieni, oraz specyficzny miodowo-cytrynowy zapach kwiatów. Jest to dość duży (ponad 2 m) i gęsty krzew, kwitnący i owocujący. Porzeczką ta pochodzi z Kaukazu.

R. prostratum L'Herit. Jest to jedyna w Arboretum porzeczką o pędach płozących. Wysadzona została (nr inw. 10840) na sekcjach XXXII i XXXIII, gdzie niestety na skutek suszy z 8 egzemplarzy zostały tylko 4. Dwa krzewy rosną wyjątkowo bujnie i zakryły już dość dużą powierzchnię. Otrzymaliśmy ją jako *Ribes* sp. bez żadnych bliższych danych. W 1963 r. została oznaczona jako *R. prostratum* L'Herit. Pochodzi ona z Ameryki Północnej, gdzie występuje w Górach Skalistych na wysokościach 850—2000 m npm.

R. rotundifolium 'Purpureum'. Brak jest bliższych danych o powstaniu tej odmiany. Prawdopodobnie z nasion sprowadzonych z Ogródu Botanicznego w Kew w 1927 r. wyrosły krzewy, z których jeden został przez Wróblewskiego nazwany var. *purpureum*. Różni się on od *R. rotundifolium* Michaux jedynie ciemniejszym zabarwieniem działek kielicha. Jedyny krzew w Arboretum wysadzony na sekcji III (nr inw. 4686) jest krzewem wysokim (prawie 3 m) i rozłożystym.

R. rubrum 'Scandicum'. W Arboretum posiadamy 2 okazy tej odmiany wysadzone na sekcji III (nr inw. 1165 i 1190). Zostały one sprowadzone z kolekcji Janczewskiego z Krakowa. Są to krzewy niewysokie (około 1 m), rzadko ugałęzione, kwitnące, lecz nie owocujące. Porzeczką ta pochodzi ze Skandynawii i krajów basenu bałtyckiego.

R. Warszewiczii Jancz. Rosnące w Kórniku 3 krzewy tego gatunku sprowadzono z kolekcji Janczewskiego w 1928 r. (nr inw. 1191), z Ogródu Botanicznego w Kew w 1951 r. (nr inw. 9896) oraz ze Sztokholmu w 1951 r. (nr inw. 10225). Ten ostatni, chociaż bez wątplenia jest porzeczką Warszewicza, różni się nieco od pozostałych liśćmi o bardziej zaokrąglonych kłapach i słabiej omszonymi. Wszystkie krzewy kwitną i owocują. Jest to porzeczką azjatycką pochodzącą z Syberii wschodniej. Introdukowana została około 1860 r. (Rehder) lub w 1903 r. (Bean).

*

Utarło się powszechne mniemanie, że porzeczką i agresty nie posiadają żadnych wartości dekoracyjnych. W krótkich uwagach o poszczególnych gatunkach i odmianach, znajdujących się w naszym Arboretum, nie podkreślono ich atrakcyjności pod tym względem. Pierwszym głównym walorem wszystkich przedstawicieli rodzaju *Ribes* jest ich nadzwyczaj wczesne

rozwijanie liści. W rezultacie, wczesną wiosną, daje to w różnych kompozycjach parkowych czy ogrodowych żywozielone plamy na tle jeszcze zimowego krajobrazu. Również wszystkie porzeczkki czy agresty, nawet posiadające niepozorne, mało barwne kwiaty, w okresie kwitnienia i owocowania stanowią ładne grupy i bez wątpienia z łatwością mogą konkurować z często sadzonymi krzewami z rodzajów *Symphoricarpos* czy *Spiraea*. Takie zaś porzeczkki, jak *R. longeracemosum* Franch., *R. bracteosum* Dougl., *R. fasciculatum* Sieb. et Zucc., odmiany *R. petraeum* Wulf., czy agresty, jak *R. Lobbii* A. Gray, *R. lacustre* Poiret, zaliczyć można do najbardziej dekoracyjnych krzewów.

LITERATURA

1. Bailey L. H. — 1954. Manual of Cultivated Plants: 471—473. New York.
2. Bean W. J. — 1951. Trees and Shrubs Hardy in the British Isles: 165—179. London.
3. Berlandier J. L. — 1826. Memoire sur la Famille des Grossulariées, in Memoires de la Société de Physique et d'Histoire Naturelle de Genève, III, 2.
4. Franchet M. A. — 1884. Plantae Davidianae ex Sinarum Imperio: I — 126—127, II — 56—58. Paris.
5. Gleason H. A. — 1952. The New Britton and Brown Illustrated Flora of the Northeastern US and Adjacent Canada, II: 274—279. New York.
6. Janczewski E. — 1901, 1904. Hybrides des groseillers á grappes, in Bull. Acad. Cracovie: 295—303, 22—31.
7. Janczewski E. — 1903. Essai d'une disposition naturelle des espèces dans le genre *Ribes* L., *ibid.*: 232—241.
8. Janczewski E. — 1903. La sexualité des Grosseilliers, *ibid.*: 788—792.
9. Janczewski E. — 1905, 1906. Species generis *Ribes*, *ibid.*: 755—764, 1—13, 280—293.
10. Janczewski E. — 1907. Monographie des Grosseilliers, Genève.
11. Janczewski E. — 1909, 1910, 1911, 1913. Suppléments á la Monographie des Grosseilliers, in Bull. Acad. Cracovie: 60—74, 67—91, 612—619, 714—741.
12. Janczewski E. — 1913. *Ribes* L. in Plantae Wilsonianae: 44—46, Cambridge.
13. Janczewski E. — 1916. Hybride du Grosseillier dioique et hermaphrodite, *ibid.*: 98—104.
14. Krüssmann G. — 1951. Die Laubgehölze: 297—305. Berlin.
15. Loudon J. C. — 1854. Arboretum et Fruticetum Britannicum, II: 968—992.
16. Łozina-Łozinskaja A. C. — 1954. *Ribes* L. in Dierewja i kustarniki SSSR, III: 177—215. Moskwa. 1954. *Grossularia* Mill., *ibid.*: 216—225.
17. Makins F. K. — 1936. The Identification of Trees and Shrubs: 210—212. London.
18. Mc Minn H. E. — 1951. An Illustrated Manual of California Shrubs: 140—167. Berkeley.
19. Munz P. — 1959. A California Flora: 745—754. Berkeley.
20. Nakai T. — 1926. Flora Sylvatica Koreana, XV: 25—45. Seoul.
21. Pourtet J. — 1949. Catalogue des Espèces Cultivées dans l'Arboretum des Bâres in Annales de l'Ecole Nationale des Eaux et Forest, IX, 2: 374 Paris.

22. Rehder A. — 1913. *Ribes* L. in *Plantae Wilsonianae*: 152—153. Cambridge
 23. Rehder A. — 1947. *Manual of Cultivated Trees and Shrubs*: 293—311. New York.
 24. Thory C. A. — 1829. *Monographie du Genre Groseillier*. Paris.
 25. Thory C. A. — 1951. *Dictionary of Gardening*, IV: 1793—1795. Oxford.

HANNA STRAUS

A characteristic of some of the species and varieties of the genus Ribes L. in the Kórnik Arboretum

Summary

In this paper the history of studies on the genus *Ribes* L. is reviewed and in particular the contributions of professor Edward Janczewski, the monographer of the genus, is discussed. In 1907 Janczewski published his "Monographie des Groseilliers", and from then onwards till 1916 several supplements to it. In this work the described in detail many species and varieties from the natural range of the genus and also several hybrids. In Kraków he has established a rich collection of the genus which to a large extent has been transferred to Kórnik. A Wróblewski, director of the Kórnik Arboretum and student of Janczewski, apart from continually enriching the collection with new acquisitions, has by way of selection, produced two new varieties of currants (*R. alpinum* 'Verno-aureum' and *R. alpinum* 'Podolicum') and one variety of gooseberries (*R. rotundifolium* 'Purpureum').

Presently the collection of *Ribes* L. consists of 59 species and varieties. Their full list is presented together with the place of origin of the species or variety, its location in the Arboretum, the number of specimens, serial number in the record book of the Kórnik Arboretum trees and shrubs, and the place from which the given bush was obtained. Notes are also given on the degree of acclimatization and the more interesting morphological features of some of the species and varieties. For the detailed discussion bushes were selected from the collection of Janczewski and from the species and varieties little known in Poland.

Finally a mention is made of the decorative value of the genus *Ribes* L. for planting in parks and gardens.

ГАННА СТРАУС

Характеристика некоторых видов и разновидностей из коллекции рода Ribes L. в Курницком арборетуме

Резюме

В настоящей работе представлена история исследований рода *Ribes* L. и обсуждаются заслуги проф. Эдварда Янчевского, известного монографа рода. Янчевский в 1907 г. опубликовал „Monographie des Groseilliers”, а до 1916 г. публиковал дополнения к этой монографии. Им весьма подробно описаны многие виды и разновидности из всего ареала рода *Ribes*, а также гибриды этого рода. Кроме того, им была заложена в Кракове богатая коллекция, частично перенесенная в Курник. Директор Курницкого арборетума и ученик Янчевского

А. Врублевский, кроме постоянного пополнения этой коллекции, путём селекци получил 2 новые разновидности смородины (*R. alpinum* 'Verno-aureum', *R. alpinum* 'Podolicum') и одну разновидность крыжовника (*R. rotundifolium* 'Purpureum').

В настоящее время коллекция рода *Ribes* L. насчитывает 59 видов и разновидностей. В статье дан полный список их с указанием происхождения вида или разновидности, места посадки в арборетуме, количества экземпляров, инвентарных номеров, а также источника, откуда привезён данный куст. В дальнейшей части работа содержит соображения, касающиеся ступени акклиматизации, а также наиболее интересных морфологических признаков некоторых видов и разновидностей. Для обсуждения были взяты кусты, привезённые из коллекции Янчевского, а также виды и разновидности менее известные в Польше.

В заключении охарактеризована декоративная ценность *Ribes* L. как в парках, так и в садах.